

TİCARET VE DİPLOMASİ: GALATA'DA DUBROVNIKLİLER (1600-1700)

Metin Ziya Köse*

Özet

Galata Şer'iyye Sicilleri'nde yer alan kayıtlar sayesinde inşa edilen bu çalışmada XVII. yüzyılda İstanbul'daki Dubrovniklilerin izleri odağa alınarak kendisi küçük ama etkisi büyük bir Yeniçağ Hristiyan (Katolik) devleti temsilcilerinin mevcudiyeti ve faaliyetleri ortaya konmaya çalışıldı. XV. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine girmesinden sonra bilhassa Balkanlarla daha ciddi bir bağ kuran Dubrovnik, imparatorluğun diğer bölgeleri ile de ticarî münasebet tesis etmiştir. Bu şehir devletinin Osmanlılar ile ilişkisi yalnızca ekonomik açıdan olmamış, aynı zamanda siyasî ve diplomatik bakımdan karşılıklı temaslar geliştirilmiştir. Dubrovnik beyleri (aristokratları) için daha ziyade Balkanlar göz önünde de bir büyük imparatorluk ile kurulan ilişkilerde başkent İstanbul oldukça ehemmiyetli olmuştur. Bilhassa Osmanlı şehirlerine yerleşen tüccarlarının takibi, olumsuz durumların izalesi ve gerekli ticarî tedbirlerin alınmasında diplomatik görevlilerin rolünün önemini bilen Dubrovnik yönetimi İstanbul'da bir kaçılarıyanın bulundurulması gerekliliğini kavramıştı. Haraçgüzar bir devletçik olarak daimi elçilikleri olmamasına rağmen başkente her yıl gelen ve hazineye ödenen haracı getiren geçici Dubrovnik elçileri hareketli diplomatik münasebetlere müdahil olmaktan geri kalmamıştı. Ayrıca elçilerin yardımcıları, tercümanlar, genç tercüman adayları ve diğer elçilik görevlileri Dubrovnik'i alakadar eden meselelerde doğrudan yer almışlardı. Bu görevlilerin dışında Dubrovnik tüccarı da İstanbul'da bulunmuş, Galata'da ikamet etmiş ve ticaret anlaşmaları yapmışlardı.

Anahtar Sözcükler: Dubrovnik, İstanbul, elçi, tercüman, tüccar

Commerce and Diplomacy: Dubrovnicians in Galata (1600-1700)

Abstract

In this study which is built on the Galata Sheria Registers, small but effective early modern age Christian (Catholic) state representatives' activities are tried to put forward by focusing on the tracks of Dubrovnicians in Istanbul at the 17th century. Dubrovnik particularly established more serious ties with Balkans after it went under the rule of Ottoman at 15th century; basically it established commercial relations with other regions of Ottoman Empire. This city state's relations with Ottomans were not only economic but also politic and diplomatic. Even though the Balkans were more considered by

* Doç.Dr. Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

the Dubrovnik patricians, Istanbul, the capital city, was pretty significant for the relations which established with a great empire. The administration understood the role of diplomats and the necessity of having a Dubrovnik diplomatic chancery at the capital to take commercial measures, to prevent unfavorable situations and particularly to follow merchants settled at Ottoman cities. Even though it did not have permanent embassies as a tributary state, Dubrovnik temporary ambassadors who used to come capital to deliver the tribute money to treasure, would not hold back to interfere in dynamic diplomatic relations, they would negotiate with other state ambassadors. Furthermore ambassador assistants, dragoman, young dragoman candidates and other ambassador staff would take part at the matters about Dubrovnik. Except these staff, Dubrovnikian merchants would have been in İstanbul, live in Galata and sign commercial treaties.

Keywords: Dubrovnik, Istanbul, ambassador, dragoman, merchant

Giriş

Osmanlı-Dubrovnik (Latince ve İtalyanca'da Ragusa) münasebetleri araştırmaları için Türkçe en önemli kaynaklar şüphesiz Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan Düvel-i Ecnebiye Defterleri serisinde yer alan Dubrovnik defterleridir¹. Bununla beraber Dubrovnik Arşivi'ndeki Osmanlıca yazılmış ve bir kısmı basılmış yaklaşık 12.000 adet belge koleksiyonu da dikkate değerdir². Her iki arşivdeki belgeler kullanılarak birçok eser ortaya konmuştur. Bu çalışmada yukarıda bahsedilen kaynakların dışında Osmanlı-Dubrovnik münasebetlerine dair sınırlı da olsa kıymetli veriler içeren Galata Şer'iyye Sicilleri kullanılmıştır.

Dubrovnik'in Osmanlı dünyası ve Avrupa açısından varlığı iki şekilde değerlendirilebilir. Bunlardan ilki siyasi ve diplomatik bakımdan Doğu ile Batı arasında yaptığı arabuluculukla ilgilidir. Bazı araştırmacılara göre iki taraflı casusluk olarak değerlendirilebilecek bu vaziyet, Dubrovnik'e özgür hareket etme alanı sağladı³. Bazı araştırmacılara göre ise bu ikili siyaset "sınırdaki" Dubrovnik'i bilhassa Hristiyan dünyadaki Venedik propagandası yüzünden olumsuz etkiledi⁴. Nitekim Venedikli diplomatlara göre Dubrovnik, "Hristiyanlığın bağrında bir yulandır"⁵.

¹ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, İstanbul 2000, s. 33.

² Vesna Miović, "History of the Ottoman Documents in the State Archives of Dubrovnik (Ragusa), *Perspectives on Ottoman Studies Papers from the 18th Symposium of the International Committee of Pre-Ottoman and Ottoman Studies (CIEPO)*, Berlin 2010, s. 857-863 ve Feridun M.Emecen-İdris Bostan, "Dubrovnik Arşivi'ndeki Osmanlı Belgeleri ile İlgili Rapor", *Belleten*, LXII/235, Ankara 2002, s. 917-921.

³ Vesna Miović, *Dubrovačka diplomacija u Istanbulu*, Zagreb-Dubrovnik 2003, s. 9-20, 127-140.

⁴ Lovro Kunčević, "The Rhetoric of the Frontier of Christendom in the Diplomacy of Renaissance Ragusa (Dubrovnik)", *Dubrovnik Annals*, 17, 2013, s. 38.

⁵ Lovro Kunčević, "The Rhetoric of the Frontier...", s. 63.

Bir diğeri ise uluslararası ticarete oynadığı rol ile alakalıdır. Dubrovnik limanı ve şehir Batı'nın mallarının doğuya getirildiği, Doğu'ya ait hammaddelerin ise Batıya ulaştırıldığı bir transit merkez olma özelliğine sahipti⁶. Gerek Avrupalı devletler, gerekse Osmanlılar her iki alanda Dubrovnik'i tedirgin etmedi, onun ikili çıkar çabasını bildikleri halde rahatsızlık vermedi, bilakis koruyucu bir pozisyon aldı.

Dubrovnik'in Tarihi ve Osmanlı İmparatorluğu ile İlişkileri

Dubrovnik'in kuruluşu VII. yüzyıla kadar gitmektedir. 1205'e kadar Bizans İmparatorluğu idaresinde kalan şehir, bu tarihten itibaren Venedik tarafından yönetilmeye başlandı⁷. 1358'de aristokratların (knezlerin) idaresindeki şehir devleti kuruldu⁸.

Dubrovnik'in Osmanlılar ile ilk kez ne zaman münasebet kurduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre daha I. Murad döneminde Osmanlılarla bir ticaret anlaşması yapılmıştır⁹. Osmanlı cenahı ise ikili ilişkilerin Orhan Gazi döneminde başladığını kabul etmektedir¹⁰. Dubrovnik'in Osmanlı tabiiyetine ne zaman girdiği konusu tartışmalı olmakla birlikte II. Murat döneminde verilen ahidname ile Osmanlılara haraç ödemeye başladığı daha çok kabul görmektedir¹¹. Ancak Dubrovnik idaresi bir yandan Osmanlılara tabiiyetini bildirirken, bir yandan da Venedik tehdidi nedeniyle 1358-1526 yılları arasında Macaristan krallığına bağlı olmayı tercih etmiştir¹². Ayrıca Türklere karşı şehirde olumsuz bir bakış açısı mevcuttu. Buna rağmen İstanbul'un fethinden sonra Türklerin Balkanlarda kalıcı olduğunu anlayan Dubrovnik yönetimi, Fatih Sultan

⁶ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-1600*, I, İstanbul 2000, s. 311.

⁷ Şerafettin Turan, "Dubrovnik", *DİA*, 9, İstanbul 1994, s. 542.

⁸ Zdenko Zlatar, *Dubrovnik's Merchants and Capital in the Ottoman Empire*, İstanbul 2011, s. 105 vd.

⁹ Francis W. Carter, *Dubrovnik (Ragusa) A Classic City-state*, London Newyork 1972, s. 196 vd. İnalçık, Balkan fetihleri ile ilk ilişkilerin başladığını belirtir (*Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-1600*, I, İstanbul 2000, s. 312). Şerafettin Turan ise, I. Murat tarafından verilen bir ahidname ile ilk münasebetlerin başladığını ifade eder ("Dubrovnik", *DİA*, 9, İstanbul 1994, s. 542).

¹⁰ "...Dubrovnik begleri merbûm Sultan Orhan aleyhü'r-rahmete ve'r-rahman zaman-ı şeriflerinden berü dört yüz seneden mütecâviz çizye kabul idüb mutad üzgüre sâl be sâl Âsitâne-i saâdetime elçiler ile irsâl ve isâl idüb..." (Özgecan Köker, XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti-Dubrovnik İlişkileri ve Hicri 1037-1056/1627-1646 Tarihli Abkâm Defteri Transkripsiyon ve Değerlendirmesi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2011, s. 4).

¹¹ Carter, *age*, s.200; Boško I. Bojović, *Raguse (Dubrovnik) et L'empire Ottoman (1430-1520)*, Paris 1998, s. 121 vd. ve İnalçık, *age*, s. 314.

¹² Lovro Kunčević, *The Myth of Ragusa: Discourses on Civic Identity in an Adriatic City-State (1350-1600)*, Central European University Doktora Tezi, 2012, s. 7-8 vd.; M.D. Birnbaum, "Renaissance Contacts between Dubrovnik (Ragusa) and the Kingdom of Hungary", *Hungarian Studies Review*, XIII/1, 1986, s. 35 vd.

Mehmet ile yeni bir anlaşma yapmıştır (1458)¹³. Haraç bir miktar arttırılmış, buna karşılık diğer devletlere uygulanan % 5'lik vergi oranı % 2 olarak belirlendiğinden Dubrovnik tüccarı daha avantajlı konuma yükselmiştir¹⁴.

Fatih döneminde gerek Dubrovnik'in zaman zaman Osmanlı karşısı tavrı nedeniyle ve gerekse Balkanlarda Dubrovnik ticaretinin Osmanlı'nın sağladığı güven ortamı sayesinde her geçen gün büyümesine bağlı olarak hem gümrük resmi oranı hem de yıllık haraç miktarı peyderpey artmıştır¹⁵. Son olarak II. Bayezid döneminde haraç 12.500 düka olarak belirlenmiş ve 1703 yılına kadar sabit kalmıştır¹⁶.

Osmanlı idaresinin Dubrovnik'e uyguladığı siyaset bu şehir devletinin gelişip serpilmesinde hatırı sayılır bir etkiye sahip olmuştur. Mohaç Savaşı'ndan sonra Dubrovnik'in ikili tabiiyeti nihayetlenmiş ve Osmanlılara olan bağlılığı kuvvetlenmiştir¹⁷. Bu durum şehrin ticarî potansiyelini her geçen gün büyütüştür. Mesela, Balkanlarda Dubrovnikli aristokratların gözetiminde ticaret yapan tüccarlar bu şehir devletinin zenginlik ve refah seviyesinin artmasında başat rol üstlenmişti¹⁸. Ayrıca Osmanlıların Levant'taki en büyük rakibi olan (aynı zamanda Dubrovnik'in) Venedik ile yapılan her savaş arifesinde ve sonrasında karlı çıkan hep Dubrovnik olmuştur¹⁹.

Şehir, XVI. ve XVII. yüzyılda haraç ödemeye devam etmiştir. Bu süreçte kendilerinin en büyük rakibi olan Venedik'e karşı Osmanlıların koruma şemsiyesi

¹³ Lovro Kunčević, "Janus-faced Sovereignty: The International Status of the Ragusan Republic in the Early Modern Period", *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Century*, (ed. Gábor Kármán and Lovro Kunčević), Leiden Boston 2013, s. 92.

¹⁴ Dubrovnik'e uygulanan gümrük resmi oranları zamana ve Osmanlı padişahlarna göre değişiklik gösterebilmekteydi. Ancak % 2'lik oran çoğunlukla Osmanlı idaresi tarafından benimsenen ve uygulanan oran olarak kabul edilmekteydi (İdris Bostan, "Ahidnamelere ve Uygulamalara Göre Osmanlı-Dubrovnik Ticarî Münasebetleri (XV.-XVI. Yüzyıllar)", *Prof. Dr. Mübahat Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 2006, s. 82 vd).

¹⁵ Carter, *age*, s. 203 vd.

¹⁶ Mesela 1674'te Margrasi ve Corci adlı Dubrovnikli elçilerin Osmanlı hazinesine teslim ettiği haraç miktarı 12.500 altın idi (*Osmanlı Belgelerinde Hırvatistan*, Ankara 2010, s. 358-359).

¹⁷ Özlem Kumrular, "Kurtlar Sofrasında Bir Cambaz: Şehir-Devlet Ragusa", *Türk Tarihinde Balkanlar* (ed. Zeynep İskefiyeli-M. Bilal Çelik-Serkan Yazıcı), Sakarya 2013, s.463 ve Zlatar, *age*, s.97.

¹⁸ Halil İnalçık, "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlar*, İstanbul 1993, s.23 vd. ve Zdenko Zlatar, "Dubrovnik and the Ottoman Balkans (1430-1808)", *Türk Tarihinde Balkanlar* (ed.Zeynep İskefiyeli-M. Bilal Çelik-Serkan Yazıcı), Sakarya 2013, s.479.

¹⁹ Venedik-Dubrovnik çekişmesi ve bunda Osmanlıların rolü için bk. Zlatar, *age*, s.98. Bu iki şehir devleti arasında yaşanan istihbarat savaşları ile Osmanlı-Venedik savaş dönemlerinde Dubrovnik'in elde ettiği üstünlük için bk. Kumrular, "Kurtlar Sofrasında Bir Cambaz...", s. 466 vd. Girit savaşı esnasında Dubrovniklilerin elde ettikleri ticarî üstünlüğe dair bk. Fariba Zarinebaf, "On the Edge of Empires: Dubrovnik and Anavarin between Istanbul and Venice", *Living in the Ecumenical Community: Essays in Honour of Suraiya Faruqi*, (ed. Vera Costantini-Markus Koller), Leiden 2008, s.430.

altında kalmıştır. Hemen her Osmanlı padişahının ihsan ettiği ahidname sayesinde bu muhafaza kalkanını yakından hissetmiştir. Böylece yalnızca varlığı muhafaza altına alınmamış, aynı zamanda zenginleşmesi de sağlanmıştır²⁰.

Dubrovnik idaresi Osmanlı İmparatorluğu'na yalnızca haraç ödememiş, aynı zamanda tüccarları gümrük vergisi vermek durumunda kalmıştır. Balkanlarda tüccardan % 2 gümrük resmi alınmıştır. Bunun yanında İstanbul'da %5, Bursa ve Edirne'de % 3 oranında gümrük resmi ödenmiştir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde Dubrovnik tüccarının gümrük vergileri bir mukataa haline getirilmiştir²¹. Şehir yönetimi *maktu* bir meblağı ödemeyi kabul etmiştir. Bu toplu ödemeye işaret eden bir Galata mahkemesi kaydına göre, Osmanlı sarayına çeşitli mal ve kumaşlar temin eden Pastiline veled-i Lebfonti adlı bir Venedikli tüccar 104.000 akçelik alacağını miriden temin edememişti. Dubrovnik'in her sene ödemesi zorunlu olan gümrük vergisinden alınması padişah tarafından emredilmişti. İki Dubrovnik elçisi olan Maro ve Ravlan veled-i Maro, Venedikli tüccarın alacağını ödemiştir²².

Bir diğer kayıt da yine bu mevzu ile yakından alakalıdır. XVI. yüzyılda verilen ahidnamelere göre Dubrovnik tüccarından gümrük resmi dışında herhangi bir vergi talep edilmesi kanunî değildi²³. Rodosçuk ve gümrüğüne bağlı olan yerlerin kadılarına hitaben yazılan bir fermana göre reftiyye mukataası mültezimi olan Eşyaf ve ortaklarının Dubrovnik tüccarının vergi vermediklerinden şikâyetçi olmaları biraz da kendilerinin açgözlü olmasından kaynaklanmaktaydı. Dubrovniklilerin ellerinde bu vergiyi ödemeyeceklerine dair ahkâm-ı şerife bulundurdıklarından yakınmaları ise şaşkıncıydı²⁴.

Mahkeme kayıtlarını hazırlayan kâtiplerin Dubrovnik kelimesinin yazılışında zaman zaman Dobrovenedik kelimesini tercih ettikleri görülmektedir²⁵. İyi anlamına gelen dobro kelimesi Evliya Çelebi tarafından da kullanılmıştır. Buradaki temel ayrım Girit kuşatması nedeniyle savaş halinde bulunan Venedik ile Dubrovnik'in Katolik olmalarına rağmen ayrı yerler olduğunu ve sonuncusunun Osmanlılar ile dostane bir münasebetinin olduğunu göstermekti²⁶.

²⁰ Zlatar, *age*, s. 101.

²¹ Bostan, *agm*, s. 82 vd.

²² Galata Şer'iyye Sicilleri (bundan sonra G.Ş.S), nr.17/s.9.

²³ Metin Ziya Köse, *Doğu Akdeniz'de Casuslar ve Tacirler Osmanlı Devleti ve Dubrovnik İlişkileri*, İstanbul 2009, s. 39 vd.

²⁴ G.Ş.S, nr.19/71.

²⁵ "...Dobrovenedik abalisinden..." (G.Ş.S, nr.21/117; G.Ş.S, nr.190/146), Evasıt-ı Zilhicce 1048 (14-23 Nisan 1639). Ayrıca bakınız G.Ş.S, nr.183/3, 6 Şevval 1112 (16 Mart 1701).

²⁶ Jean-Louis Bacqué-Grammond, "Dôbra Venedik, <La Bonne-Venise>. La République de Dubrovnik Vue Par Deux Auteurs Ottomans: Piri Re'is et Evliya Çelebi", *Perspectives on Ottoman Studies Papers from the 18th Symposium of the International Committee of Pre-Ottoman and Ottoman Studies (CIEPO)*, Berlin 2010, s. 883-887.

Şehir-devlet XIX. yüzyıl başlarına kadar varlığını ve Osmanlı İmparatorluğu'na olan bağlılığını bu şekilde muhafaza etti. Avrupalı devletlerin yayılmacı politikalarından payını alan Dubrovnik, başlangıçta Fransa, Viyana Kongresi'nden sonra Avusturya istilasına uğradı. Napoleon Bonaparte komutasındaki Fransız ordusu 1808 yılında şehri işgal etti²⁷. Viyana Kongresi'nde (1815) şehir Avusturya'ya terkedildi ve buradaki Osmanlı tabiiyeti son buldu²⁸.

Dubrovnik Tüccarı ve Ticarî Ağlar

Dubrovnik'in zenginliğinin temeli ticarete dayanmaktaydı. Müslüman ve Hristiyan dünya arasındaki arabulucu rolü ona bir yandan zenginleşmeyi sağlarken, bir yandan da ticaret vasıtasıyla nüfusunu besleme imkânı tanıdı²⁹.

Dubrovnik tüccarı zikredildiği üzere İstanbul, Bursa ve Edirne'de imparatorluğun diğer yerlerine nazaran daha yüksek vergiler ödemekteydi. Uzmanlaştıkları saha nispeten Slavcanın konuşulduğu Balkan şehirleriydi³⁰. Nitekim daha çok Balkanlarda ticarî ağlar oluşturan Dubrovnik tüccarlarının 1520-1620 yılları arasında ticaret yapmak üzere Dubrovnik aristokratlarından temin ettikleri kredilerin % 70.56'sı (4.415.675 düka) Balkan ticaretinde, %2 9.44'ü (1.842.432 düka) ise diğer koloni ya da yerlerde kullanıldı³¹.

Dubrovnik ticareti vurgulandığı üzere Balkanlara dayanmaktaydı. Daha Türk fetihlerinden önce bu sahadaki ticaretin önemini kavrayan Dubrovnik yönetimi, Türklerin bölgeyi idare etmeye başlamasından sonra elde ettikleri izinler sayesinde ticaretlerini tedricen büyütmeğe başladı³². Bilhassa XVI. yüzyılda Osmanlı Balkanı'nda çeşitli şehirlerde yerleşik birçok Dubrovnikli tüccarı görmek mümkün hale geldi³³. Yine de Dubrovnik ticaretini yalnızca Balkanlara hasretmek tam anlamıyla doğru değildir. Zira onları XVI. yüzyılda gerek Adriyatik'te gerekse Levant'ta farklı yerlerde görmek mümkündü³⁴. Başta Mısır olmak üzere Dubrovnik tüccarı Osmanlı topraklarında birçok yerde ticarî faaliyetlerde bulundu³⁵.

İstanbul da bir çekim alanıydı ve Dubrovnik yönetimi, kendilerine ve tüccarlarına ait işlerin buradan yürütüleceğini çok iyi bilmekteydi. Bu nedenle İstanbul'da bir Dubrovnik topluluğunun varlığına şahit olmak şaşırtıcı değildir.

²⁷ Stjepan Ćosić, "Dubrovnik Under French Rule (1810-1814)", *Dubrovnik Annals*, 3, 2000, s. 103-142.

²⁸ Bu konuda bk. Vesna Ćučić, *The Republic of Dubrovnik: Final Crisis*, Chicago 2014.

²⁹ Carter, *age*, s. 135 vd.

³⁰ Zlatar, *age*, s. 20.

³¹ Zdenko Zlatar, "The Patriciate and its Investment in Dubrovnik's Trade in the Ottoman Empire Correlated with its Political Role as the Ruling Class (1520-1620)", *IXth Congress of Economic and Social History of Turkey*, Ankara 2005, s. 191.

³² Zlatar, *age*, s. 173 vd. ve Carter, *age*, s. 145 vd.

³³ Bojović, *age*, s. 74.

³⁴ Carter, *age*, s. 148 vd.

³⁵ Bostan, *agm*, s. 87.

Dubrovnikliler ve İstanbul

Yukarıdaki genel değerlendirme ışığında Dubrovnik idaresi Osmanlı başkentinde siyasî, diplomatik ve iktisadî bakımdan sıkı bağlar meydana getirdi. Esasında onların bu muazzam şehir ile münasebetleri Osmanlı öncesine dayanmaktadır. Nitekim daha 1169'da Dubrovnik tüccarlarına İstanbul'da bir ticaret kolonisi kurma izni verildi³⁶. Dubrovnikliler fethe kadar İstanbul'da ikamet etti. Fetihden sonra buradaki Dubrovnik topluluğunun akıbeti hakkında berrak bir bilgi yoksa da şehri ticaret yoluyla imar etmek isteyen Fatih Sultan Mehmet'in tıpkı Ceneviz ve Venedikliler gibi onlara da yaşama ve bulunma hakkı tanıdığı düşünülmektedir.

Dubrovniklilerin hangi statü ile Osmanlı ülkesinde bulduklarına bakmakta fayda vardır. Zira mahkeme kâtiplerinin farklı bakış açıları mevcuttur ve Dubrovniklilerin kim olduklarına dair değişik tanımlamalar söz konusudur. İslami kurallara göre bir *darü'l-ahd* alanı olan Duvrovnik vatandaşlarını Osmanlılar zımmî statüsünde kabul etmekteydi. Her yıl düzenli olarak Osmanlı hazinesine aktardıkları para için cizye tabirini kullanmaktaydı³⁷. Bu bakımdan mahkeme kayıtlarında Dubrovnikliler için *zımmî* kavramının kullanılması oldukça normaldir³⁸. Fakat Dubrovniklilerin Osmanlılar tarafından hangi statü ile kabul edildiğine dair farklı kayıtlara da rastlanılmaktadır. Mesela bazı belgeler onlardan "*efrençî*" olarak bahsetmektedir³⁹. Yine zaman zaman "*müste'men*" tanımlaması da yapılmaktadır⁴⁰.

İstanbul'daki Dubrovnik topluluğunun büyüklüğü ve niceliksel vaziyeti bu çalışmada kullanılan mevcut kayıtlara nazaran sorun gibi gözükse de Dubrovniklilerin izleri sürülebilmektedir. İstanbul ile birlikte Bursa ve Edirne'de diğer harbî devlet tüccarları gibi yüksek gümrük vergisi ödediklerinden bu şehirlere fazla gelme niyetinde olmadıkları görüşü⁴¹ tam anlamıyla doğru değildir. Diğer Avrupalı devletlerin sivil ve resmi temsilciler için adeta bir cennet olan Galata'da Dubrovnikliler de bir topluluk meydana getirdiler. Nitekim daha XVI. yüzyıla ait Osmanlı arşiv belgelerinde İstanbul'da bulunan Dubrovnik tüccarlarına rast gelinmektedir⁴².

Bu çalışmanın incelediği zaman dilimi olan XVII. yüzyılda onların başkentte varlıklarına şahitlik edecek kayıtlar mevcuttur. Mahkeme defterlerindeki örneklere bakıldığında Dubrovniklilerin Osmanlı hukuk sistemine vakıf olduklarını vurgulamak gerekir. En azından haklarını arayacak, dava açacak, süreçleri

³⁶ Carter, *age*, s. 148-149.

³⁷ Kunčević, "Janus-faced Sovereignty...", s. 95. Osmanlı arşiv belgeleri haraç tabirini kullansa da esasında Dubrovnik'ten tahsil edilen vergi cizye idi.

³⁸ G.ŞS, nr.176/79, 8 Ramazan 1111 (21 Aralık 1699).

³⁹ G.ŞS, nr.19/71.

⁴⁰ G.ŞS, nr.45/35 ve G.ŞS, nr.190/146, Evasıt-ı Zilhicce 1048 (14 Nisan 1639).

⁴¹ Zlatar, "Dubrovnik and the Ottoman Balkans...", s. 487.

⁴² Köse, *age*, s. 53.

nihayetlendirecek hukuk bilgisine sahiptiler. Ayrıca elçilik görevlileri ve tercümanlar Osmanlı dünyasına girmelerinde kendilerine yardımcı olmaktaydı.

Bir “*Frenk*” mahallesi olarak addedilen Galata şüpheşiz en önemli yaşam alanıydı. Dubrovnik tüccarlarının, tüccar temsilcilerinin ve acentaların belirli süreler için ya da kalıcı olarak ikamet ettikleri mahaldı. Dubrovnik diplomatik kançılıyası Fener’de ikamet etse de diğer elçilikler gibi işlerini daha çok Galata’dan yürütmekteydi.

Dubrovnikli tüccarlar Galata’da çoğunlukla Bereketzâde Mahallesi’nde ikamet etmekteydi. Mesela Atamir adlı tüccar bu mahallede yaşamaktaydı⁴³. Atamir’in oturduğu ev bir dava konusu olmuştur. Zira zımmî Dimitri veled-i Saçavere, Atamir’in ikamet ettiği evin bir vakıf evi olduğunu ve idaresinin kendisinde bulunduğunu iddia etmişti. Ona göre Atamir bu eve kanuna aykırı olarak el koymuştu. Oysa ki Atamir evi 290 kuruşa kiraladığını gösteren temessükü yüce mahkemenin bilgisine sundu. Ayrıca zımmî ve karısı ile bir kira anlaşması yaptığına dair şahitlerinin ifadeleri doğrultusunda evin kira hakkının kendisinde olduğunu ispatlamıştır⁴⁴.

Dubrovnik tüccarının mesken sahibi oldukları ilgili kayıtlardan anlaşılmaktadır. Mesela Dubrovnikli tüccar Francoşko veled-i Ferestak, Galata’ya bağlı Kuruçeşme’deki evini, zımmî Dimitraşko veled-i Konstantin’e 1250 kuruş karşılığında satmıştır⁴⁵.

Bu arada başkentteki Dubrovnik taifesinin gemi satın aldıklarına da şahit olunmaktadır. Örneğin Dubrovnikli Cuvan veled-i Filori bir zımmîden satın aldığı sefinenin devir işlemlerini gerçekleştirmiştir⁴⁶. Yine bir başka gemi satışı işlemi konu edinen bir kayıtta Memi Reis adlı gemi sahibi barçasını 3000 altın karşılığında Dubrovnikli Bernardo veled-i Zorzin’e satmıştır⁴⁷. Bernardo bir tüccar olarak tanıtılsa da aslında Dubrovnik elçisi adına hareket etmekte olan bir görevliydi⁴⁸. Yine Manol veled-i Yakomi adlı zımmî sefinesini tüccar Vezento veled-i Bateşte’ye 210.000 akçeye satmıştır⁴⁹.

Dubrovniklilerin dinsel faaliyetlerini nasıl yürüttüklerine dair mahkeme kayıtlarına yansıyan kesin bir bilgi mevcut değildir. Yine de Dubrovnik din adamlarından bahseden bir belge onların dini ihtiyaçlarını bunlar vasıtası ile

⁴³ G.ŞS, nr.174/82, 25 Zilhicce 1110 (24 Haziran 1699). Kıryako adlı tüccar da aynı mahallede yaşamaktaydı [G.ŞS, nr.176/79, 8 Ramazan 1111 (27 Şubat 1700)]. Keza Franhoşko veled-i Hristokaki için de aynı durum sözkonusuydu [G.ŞS, nr.183/3, 6 Şevval 1112 (16 Mart 1701)].

⁴⁴ G.ŞS, nr.174/97, 25 Muharrem 1111 (23 Temmuz 1699).

⁴⁵ G.ŞS, nr.178/31, 26 Zilkade 1111 (15 Mayıs 1700). XVII. yüzyılda Galata’daki Avrupalı tüccarın bir yatırım aracı olarak mesken satın alıp daha sonra bunları kârıyla elden çıkardıklarına dair mahkeme kayıtlarında bir çok örnek bulmak mümkündür.

⁴⁶ G.ŞS, nr.11/3, 993 (1585).

⁴⁷ G.ŞS, nr.21/117, 1006-1008 (1598-1600).

⁴⁸ Bu hususta bk. 68 numaralı dipnot.

⁴⁹ G.ŞS, nr.45/46, 10 Cemaziyelevvel 1028 (25 Nisan 1619).

sağladıklarını akla getirmektedir⁵⁰. Topluluk üyelerinin Galata'daki Katolik kiliselerine devam etme ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır. Aşağıda bahsedileceği üzere Dubrovnik'ten gelen diplomatik görevlilerin içerisinde bir papazın bulunması topluluğun dini ihtiyaçlarını onlar vasıtasıyla karşıladığı ihtimalini de ortaya koymaktadır.

Dubrovnik Resmî Temsilcileri

Elçiler. Osmanlı İmparatorluğu haraçgüzar devletlere başkentte elçi bulundurma hakkı vermediği halde Dubrovnik bundan ayrı tutuldu⁵¹. Böylece Dubrovnikli temsilciler İstanbul'un hareketli ve belirleyici diplomatik trafiğinde kendilerine yer bulmaya çalışırlardı. Öyle ki Osmanlı idaresi Dubrovnik'i ve diplomatlarını Avrupa devletlerine karşı gerektiğinde bir propaganda aracı olarak kullanabilmekteydi⁵². Ayrıca Dubrovnikli diplomatlar Osmanlıların diğer devletlerle olan münasebetlerinde zaman zaman elçi olarak tayin edilmekteydiler⁵³.

Dubrovnik'in Osmanlı İmparatorluğu haricinde İtalya, Fransa ve İspanya'da elçilik ve konsoloslukları mevcuttu. Bu vaziyet Osmanlılar açısından oldukça ehemmiyetliydi. Zira Dubrovnik bir yerde Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki gözü ve kulağı idi. Bu nedenle Dubrovnik'in diğer devletlerle olan diplomatik münasebetlerinde Osmanlı idaresi kesinlikle olumsuz bir tavır takınmadı ve diplomatik ilişkilerini rahat bir ortamda yürütmesine göz yumdu⁵⁴. Katolik dünyadaki gelişmeleri Dubrovnik aracılığı ile takip eden Osmanlı idaresi İstanbul'da ve imparatorluğun diğer yerlerinde diplomatik misyonların açılmasına izin verdi⁵⁵. Fakat Dubrovnik, Osmanlı dünyasına ait gelişmeleri Osmanlı yönetiminin bu durumun farkında olduğunu bilmesine rağmen Hristiyan dünyaya bilhassa Habsburg İmparatorluğu'na aktarmaktan çekinmedi⁵⁶. Benzer şekilde Batı'da meydana gelen gelişmeleri Osmanlı cenahına ulaştırmaktan da geri kalmadı⁵⁷.

⁵⁰ G.Ş.S, nr.11/59, 10 Rebiülevvel 993 (12 Mart 1585).

⁵¹ Zlatar, *age*, s. 89.

⁵² Bu konuda bk. Özlem Kumrular, "The Creation of the Turkish Image in the 16th-Century Mediterranean: Selfreflection Versus Antipropaganda", *Tajna diplomacija u Dubrovniku XVI. stoljeću / Secret Diplomacy in the 16th Century Dubrovnik*, Mirjana Polić Bobić (ed), Zagreb 2011, s. 143-155.

⁵³ Kanuni Sultan Süleyman'ın Şariken'e gönderdiği Dubrovnikli elçi için bk. Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, II, İstanbul 1990, s. 185.

⁵⁴ Zlatar, *age*, s.91. Oysaki Osmanlı'ya tabi diğer haraçgüzar devletlerin diğer Avrupalı devletler ile diplomatik münasebetlere girişmesi Osmanlı yönetimi tarafından istenmez ve engellenmeye çalışılırdı (Kunčević, "Janus-faced Sovereignty...", s. 96).

⁵⁵ Osmanlı ülkesindeki Dubrovnik konsoloslukları için bk. Zlatar, *age*, s. 90.

⁵⁶ Emrah Safa Gürkan, *Espionage in the 16th Century Mediterranean: Secret Diplomacy, Mediterranean Go-Betweens and the Ottoman Habsburg Rivalry*, Georgetown Üniversitesi Doktora Tezi, Washington 2012, s. 206 vd.

⁵⁷ Gürkan, *agt*, s. 402. Dubrovnik yönetimi, XVI. ve XVII. yüzyıldaki bu istihbarat paylaşımı neticesinde hem Venedik'e karşı kendini koruma altına almayı başarıyor ve hem de doyurmak zorunda olduğu vatandaşları için Osmanlı coğrafyasından ihracı yasaklanmış olan buğdayı özel izinlerle temin edebiliyordu (Vesna Miović, "Diplomatic Relations between Ottoman Empire and

Bahsedildiği üzere Avrupa ahvali hakkında getirdikleri bilgiler oldukça kıymetli olmakla birlikte Dubrovnik elçilerinin en önemli vazifesi, Dubrovnik'in yıllık olarak ödediği haracı başkente getirmeleriydi. Teslim edilişi ve alınışı çeşitli teşrifat ritüelleriyle bezenen bu diplomatik ve siyasî durum hem Osmanlı hem de Dubrovnik idaresi açısından ehemmiyetli sayılmaktaydı. Dubrovnik'te bu görevi üstlenen elçiler için sıradışı bir tören düzenlenir, merasim elbiseleri giyilir, önceden belirlenmiş seremonik ritüel tertip edilirdi⁵⁸. Osmanlı tarafında da elçi kabulünde benzer bir tören icra edilirdi. Elçilere, tercümanlara ve elçilik görevlilerine hilat (kaftan) giydirilirdi⁵⁹.

Daimi olarak değil belirli bir süre için İstanbul'a gelen elçiler bir haraçgüzar devlet temsilcisinden daha ziyade yabancı bir devletin diplomatik misyonu gibi karşılanırdı. Elçiler Galata'da değil, Fener semtinde ikamet ederdi. Elçilerin başkente geldikten sonra Venedik, Ceneviz, Fransa, Hollanda ve İngiliz elçiliklerini ziyaret etmeleri adettendi. Fakat Osmanlı Sarayı'ndaki etkisinin diğerlerine göre fazla olduğu düşünülen Fransız elçisine daha fazla ihtimam gösterilirdi. Dubrovnik elçilerinin harac teslimi dışındaki diğer mühim vazifesi sadrazam ve padişah ile yapacakları müzakerelerdi. Görüşmeler esnasında elçiler Dubrovnik'ten getirdikleri değerli hediyeleri sunarlardı⁶⁰. Diplomatik enformasyon ve Avrupa ahvali dışında Osmanlı ülkesindeki Dubrovnik tüccarlarının durumu, ticaretle yaşanan aksaklıklar ve alınması gereken tedbirler üzerinde görüş bildirir ve yardım talep ederlerdi.

Aşağıda bahsedilecek iki tarihi olay bazı ticari problemlerin halledilmesinde elçilerin nasıl rol oynadıklarını ortaya koymaktadır. İlk örnekte Dubrovnik elçileri Müslüman korsanlar ve esir edilen Dubrovnikliler hakkında Osmanlı yönetimine başvurmuştur. Buna göre, Müslüman korsanların (*Ayamavra eşkıyası*) saldırısına uğrayan bir Dubrovnik gemisinden 18.000 filori gaspedilmiş ve 34 kişi esir alınmıştır. Olayın ardından yaptırılan teftişte geminin önceden Karlılı beyliği yapmış olan Mustafa'nın elinde olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca gemideki onüç kişi onun zindanında hapiste tutulmaktaydı. Mustafa bir müddet sonra ölmüştür. Dubrovnik elçileri esirlerin serbest bırakılmasını ve geminin varislerden alınmasını talep etmiştir. Bu işin takibini elçilerin *vekil* tayin ettiği Nikişe veled-i Nikola adlı şahıs yapacaktı⁶¹.

Bir diğer meselede ise karaya oturan bir Dubrovnik gemisinin durumu ve yapılması gereken tüm işler elçiler tarafından organize edilmiştir. Buna göre "*Firengistan'a giderken*" Bolayır açıklarında karaya oturan Dubrovnik gemisindeki emtia (gön) denize atılmıştır. Bunlardan bir kısmına Gelibolu beytülmal emini

the Republic of Dubrovnik", *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Century*, Leiden Boston 2013, s. 204 vd).

⁵⁸ Zlatar, *age*, s. 92.

⁵⁹ *Osmanlı Belgelerinde Hırvatistan*, s.92-93 ve Bostan, *agm*, s. 85.

⁶⁰ Zlatar, *age*, s. 93-94.

⁶¹ G.Ş.S, nr.191/738, 6 Rebiülevvel 1115 (20 Temmuz 1703).

tarafından tersane-i amireye gönderilmek üzere el konulmuştur. Ancak elçilerin girişimleri sonucunda alıkonan gön Dubrovniklilere teslim edilmiştir⁶².

XVII. yüzyılda elçiler yaklaşık olarak dört ay İstanbul'a kalırdı. Bir belgede Dubrovnik elçisinin İstanbul'da mukim olduğu ifade edilmektedir⁶³. Dubrovnik elçilerine tıpkı Venedik elçileri gibi *balyos* denmekteydi. İlâveten, İstanbul'a elçi olarak bir kişi değil iki kişi gelirdi⁶⁴.

Dubrovnik elçileri İstanbul yolculuklarında önceden belirlenmiş bazı görevliler (papaz, doktor, berber ve diğerleri) ile yola çıkarlardı. 1566'da padişah huzuruna kabul edilen Dubrovnik elçilik maiyyetinde iki elçinin yanında tercüman ve elçilik görevlisi olarak altı kişi daha bulunmaktaydı⁶⁵. Balyosların hizmetinde olan ve çeşitli işlerini yapan yardımcıları da mevcuttu. Galata mahkemesi kayıtlarında yer alan bir belgede "*Dubrovnik balyosu ademlerinden Bernaro veled-i Corvi*" ifadesi bu gibi görevlilere işaret etmektedir⁶⁶.

Osmanlı idaresi Galata'da bulunan Avrupalı elçilerin ve elçilik maiyyetinin şahsi kullanımları için şarap temin etmelerine izin vermektedir. Bu durum Dubrovnik temsilcileri için de geçerliydi. Nitekim bir fermanda Dubrovnik diplomatlarının 7000 müdre hamr (şarap) temin etmelerine müsaade edilmekteydi⁶⁷.

Tercümanlar: Dubrovnik topluluğunun bir diğer üyesi tercümanlardı. Tercümanlar Dubrovnik'te vazifelendirilen elçilerle birlikte seçilir, yapılan törenlere katılırlardı. Ayrıca bu törenlere tercümanlık eğitimi alan tercüman adayları da dahil edilirdi⁶⁸.

Genç tercüman namzetleri sıkı bir eğitimden geçirilirdi. İlk eğitimlerini Dubrovnik'te Osmanlı dilini bilen hocalardan alır, sonrasında ise staj yapmak üzere çeşitli Osmanlı kentlerine gönderilir, en sonunda İstanbul'da belirli bir eğitim verilirdi⁶⁹. Buradaki eğitim safhası çok önemliydi. Zira, Osmanlı yönetim mekanizması hem gözlemlenir hem de işleyişi öğrenilirdi⁷⁰.

Mahkeme kayıtlarından anlaşıldığı üzere İstanbul'da sürekli ikamet eden Dubrovnikli tercümanların bulunduğu düşünülmesine sebep olacak bilgiler

⁶² G.ŞS, nr.21/103a.

⁶³ "...âsîâne-i saâdetimde mukim Dobrovenedik elçisi..." (G.ŞS, nr.110/128).

⁶⁴ Anton veled-i İlyâ ve Lovra veled-i Ferenciya adlı elçiler için bk. G.ŞS, nr.11/59, 10 Rebiülevvel 993 (12 Mart 1585). Neredeyse yüzyıldan daha fazla bir zaman sonrasında ait bir diğer mahkeme kaydında yine iki Dubrovnik elçisinin adı zikredilir: Tako veled-i Tomaro ve Basil veled-i Sako [G.ŞS, nr.191/738, 6 Rebiülevvel 1115 (20 Temmuz 1703)].

⁶⁵ *Osmanlı Belgelerinde Hırvatistan*, s. 92-93.

⁶⁶ G.ŞS, nr.21/103a.

⁶⁷ G.ŞS, nr.110/128, Evail-i Cemaziyelahir 1082 (5-14 Ekim 1671).

⁶⁸ Zlatar, *age*, s.92.

⁶⁹ Miović, "History of the Ottoman Documents...." s. 858.

⁷⁰ Vesna Miović, "Dragomans of the Dubrovnik Republic: Their Training And Career", *Dubrovnik Annals*, 5, 2001, s. 83 vd.

mevcuttur. Bunlar aşağıda görüleceği üzere İstanbul'da Dubrovnik reayasını ilgilendiren işlerde devreye girmektedirler.

Tercümanlardan biri baş tercüman olarak görev yapmakta ve onun sorumluluğu altında çalışan diğer tercümanlar da bulunmaktaydı⁷¹. Mesela Luka, baş tercümandı. Baş tercüman olmadan önce onunla ilgili bazı kayıtlar mevcuttur. Luka'nın vekili Yahudi Avram veled-i Musa, tercümanın adına kölesi olan Yovane adlı cariyeye mahkeme huzurunda hürriyetini vermiş ve bir *ıtanâme* düzenlenmişti⁷². Aynı tercümanın Beşiktaş'ta Orta karyesindeki yalısını ki bu bir Yahudi evi olarak bina edilmişti, Fransız elçiliği tercümanlarından Abraham veled-i Musa'ya 1250 kuruşa *bey'-i bat-ı sahib* usulü ile satmıştı⁷³. Luka bu kez bir Dubrovnikli tüccarın ev satışı işinde yardımcı olmak üzere Galata mahkemesinde hazır bulunmuştu⁷⁴. İlerleyen zaman içerisinde Luka'nın baş tercümanlığa yükseldiği görülmektedir⁷⁵.

Bir diğer tercüman olarak Bakomi veled-i Cuvan teşhis edilmektedir. Kendisi bir davada tercüman olarak yer almıştı⁷⁶. Bunun dışında adı mahkeme kayıtlarında geçen tercümanlardan biri de Kıryako veled-i Yako idi. Galata'ya bağlı Sultan Bayezid Mahallesi'nde oturan bu tercüman, adına açılacak olan alacaklarına ya da borçlarına dair davalarda kayınbabası Anton'u kendisine vekil tayin etmişti⁷⁷.

Dubrovnik Tüccarı

İstanbul'daki Dubrovnik topluluğunun belki de en önemli ögesi tüccarlardı. Balkan şehirlerinde olduğu gibi Dubrovnik tüccarı İstanbul'da da bulunmaktaydı. Ticaret metasının ana toplanma ve ana dağıtım merkezi olan Osmanlı başkentinde tüccarların ticari anlaşmalar yapması, mal sunması ve hammadde satın alması kaçınılmazdı. Tarihi yarımada bulunan Büyük Bedesten haricinde en önemli ticaret merkezi durumdaki Galata, tüccarlara önemli fırsatlar sunmaktaydı. Dolayısı ile burada bir Dubrovnikli tüccar grubunun bulunması şaşırtıcı değildir.

Dubrovnikli tüccarların sayısını eldeki verilere bakarak belirlemek mümkün gözükmemektedir. Ancak, XVII. yüzyılda farklı zamanlarda Galata'da bulunan Dubrovnikli tüccarın dahil olduğu ticarî münasebetlere dair muhtelif veriler mevcuttur.

⁷¹ Mahkeme kayıtlarında da birden çok tercümanın bulunduğunu gösterir ifadeler mevcuttur. Bu konuda bk. G.ŞS, nr.174/111.

⁷² G.ŞS, nr.165/55, 5 Zilkade 1100 (21 Ağustos 1689).

⁷³ G.ŞS, nr.174/111, 22 Safer 1111 (19 Ağustos 1699).

⁷⁴ G.ŞS, nr.178/31, 26 Zilkade 1111 (15 Mayıs 1700).

⁷⁵ G.ŞS, nr.186/27, Safer 1112 (Temmuz-Ağustos 1700).

⁷⁶ G.ŞS, nr.176/49, 28 Cemaziyelahir 1111 (21 Aralık 1699).

⁷⁷ G.ŞS, nr.183/52, 3 Muharrem 1113 (10 Haziran 1701).

Dubrovnikliler hem deri hem de kumaş hammaddesi ticaretinde uzmanlaşmışlardı⁷⁸. Mesela bir kayıta ticaretini yaptıkları mallar içerisinde gön ve yapağı zikredilmektedir⁷⁹. Gelişmiş bir deri sanayi için gön temini onlar açısından hayati derecede ehemmiyetliydi⁸⁰. Bu bakımdan gön ticaretine yönelmeleri gayet doğaldı⁸¹. İstanbul yakınlarındaki Rodosto (Tekirdağ) gön temini için önemli bir merkezdi. Dubrovnik tüccarı rekabet nedeniyle burayı tercih etmekteydi⁸². Ancak İstanbul'da da gön ticareti yaptıklarını gösteren kayıtlara tesadüf edilmesi Dubrovniklilerin büyük ticari potansiyeli olan başkenti de ihmal etmediklerini ortaya koymaktadır. Mesela Agostin veled-i Eşiri adlı Dubrovnikli tüccar Yehuda adlı Yahudiye 1500 adet gön satışı gerçekleştirmişti⁸³.

Daha Balkanlardaki Osmanlı fethinden önce Dubrovnik ekonomisi için kumaş ticareti oldukça belirleyiciydi⁸⁴. Kumaş üreticilerinin ihtiyaç duydukları en önemli emtia yündü (yapağı). Bir yandan 1500'lerden sonra gittikçe gelişmeye başlayan kendi kumaş sanayi için yüne ihtiyaç duymakta⁸⁵, bir yandan da İtalyan kumaş üreticilerine hammadde tedarik etmekteydi⁸⁶. Geleneksel olarak Balkanlar yün hammaddesi ticareti için ana kaynak durumundaysa da İstanbul'dan da yün tedarik eden tüccarlara rastlanmaktaydı.

Bahsedilmesi elzem olan bir diğer emtia ise buğdaydı. Şehir nüfusunu beslemek zorunda olan Dubrovnik aristokrasisi belki de en çok bu neden yüzünden kendini Osmanlılara sadık göstermek durumundaydı. Tereke (buğday) ihracını neredeyse tümünden yasaklayan Osmanlı idarecileri ancak özel izinlerle buğdayın dışarıya çıkarılmasına izin vermekteydi⁸⁷. Çoğunlukla Ege kıyılarından tedarik edilen buğday için İstanbul önemli bir temin merkezi olarak görülmekteydi⁸⁸. Ancak eldeki kayıtlarda buğday ticareti ile ilgili bir bilgi ne yazık ki mevcut değildir.

Dubrovnik tüccarı Galata'da çeşitli anlaşmalar yapmıştır. Tarafların ifadelerine nazaran tam olarak hangi hususta anlaşma yapıldığı belli olmayan bir mahkeme kaydı akıllara bir ticari sözleşmeyi getirmektedir. Buna göre mahkemeye

⁷⁸ Bu durum geleneksel Dubrovnik ticaret mantığına uygundur. Zira Osmanlı ülkesine bilhassa kumaş ithal ederken, daha çok hammadde niteliği olan emtiayı ihraç etmekteydiler (Zlatar, *age*, s.22). Deri için ayrıca bk. Carter, *age*, s. 361 vd.

⁷⁹ G.ŞS, nr.19/71.

⁸⁰ Zlatar, *age*, s. 96.

⁸¹ Bolayır açıklarında karaya oturan bir Dubrovnik gemisinde 430 adet gön bulunmaktaydı (G.ŞS, nr.21/103a).

⁸² Carter, *age*, s. 363.

⁸³ G.ŞS, nr.190/146, Evasıt-ı Zilhicce 1048 (14-23 Nisan 1639).

⁸⁴ Bojović, *age*, s. 111.

⁸⁵ Katarina Nina Simončić, "Clothing in Dubrovnik in the 16th Century—A Reflection of a Multicultural Center", *3rd Global Conference: Fashion – Exploring Critical Issues*, 2011, s. 3.

⁸⁶ Carter, *age*, s. 367.

⁸⁷ XVI. asırda Dubrovnik'e verilen özel buğday ihracı izinleri için bk. Köse, *age*, s. 59 vd.

⁸⁸ Carter, *age*, s. 371.

gelen taraflar önceden yaptıkları anlaşmanın sorunsuzca nihayetlendirildiğini ve aralarında bir anlaşmazlık olmadığını beyan etmişlerdi. Dubrovnikli Rosko veled-i Rado ve Voyolen veled-i Petro muhtemelen yine bir Dubrovnikli olan (belge *efrenci* olarak tanımlanmış) Orhal'e yaptıkları hizmetin karşılığında haklarını aldıklarını, başka alacaklılarının kalmadığını açıklamışlardı⁸⁹.

Bir mahkeme kaydı Galata'nın uluslararası yüzünü ve Dubrovnik tüccarının bu arenada önemli bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Dubrovnikli tüccar Petro veled-i Yet, bir Venedik tüccarı olan Yorolimo veled-i Tomano'dan on iki yıl önce 120 kuruş borç almıştı. Bunun karşılığında Yorolimo'ya 25 adet hamamî dülbendi *rehin* olarak bırakmıştı. Dubrovnik'e giden Petro bir daha geri dönmemişti. Ancak eğer dönmezse rehin bıraktığı dülbentleri satması için Sicilya Yahudi cemaatinden olan Benyamin veled-i Erham'ı *vekil* tayin etmişti. Benyamin dülbentleri 4'er kuruştan satmıştır. 100 kuruşu muhtemelen Yorolimo'nun vekili olan tercüman Corcu veled-i Tomazo'ya teslim etmiştir. Ancak Corcu, Yahudi'nin vekaletinin sahil olmadığını iddia etmişti. Benyamin bunun üzerine yasal vekil olduğunu beyan eden şahitlerini mahkemeye getirmiştir⁹⁰.

Dubrovniklilerden alınacak olan vergi çeşit ile miktarı hakkında vergi toplayıcıların yorum ve uygulamaları tartışmalara neden oluyordu. Örneğin, Dubrovnik tüccarı Maro veled-i Anton, Galata muhtesipleri olan Ramazan Ağa b. Mahmud ve Derviş Ağa b. İbrahim'le mahkemede yüzleşmek amacıyla dava açmıştır. Tüccara göre kendileri İstanbul, Tuna ve Rumeli'de iskelelerden aldıkları ve gemilerine yükledikleri mallar için % 2 gümrük ödemekteydiler⁹¹. Bu verginin haricinde reftiye ve masdariye resmi adı altında hiçbir verginin alınması uygun değildi. Maro, Galata'ya morina balığı getirmişti. % 2 gümrük vergisini ödemiştir. İki muhtesip yeni bir vergi isteği ile balıkların bulunduğu fiçılara el koymuştur. Ayrıca gümrük resmi dışında vergi alabileceklerine dair ellerinde bir emr-i şerif bulunduğunu beyan etmişlerdi. Ancak bu emr-i şerif incelendiğinde böyle bir izne rastlanmamıştı. Muhtesiplere yaptıklarının kanuni olmadığı açıklanmıştı⁹².

Tüccarlar İstanbul'da yaşadıkları süre esnasında köle satın almakta ve çeşitli hizmetlerinde kullanılmaktaydı. Köleye sahibi olmaları tüccarların belli bir süre Galata'da yaşamak durumunda kaldıkları anlamına gelmektedir. Dubrovnikli tüccar Atamir veled-i Manol, cariyesi Ana bint-i Yuvan'ı azat etmişti⁹³. Tüccar muhtemelen Galata'dan ayrılacaktı. Zira Atamir'in İstanbul'dan ayrılacak olduğu izlenimini veren bir kitap satışı kaydı da bu düşüncüyü desteklemektedir. Atamir,

⁸⁹ G.ŞS, nr.17/19.

⁹⁰ G.ŞS, nr.68/35, 4 Şaban 1054 (6 Ekim 1644).

⁹¹ İstanbul gümrük resmi %5 olmasına rağmen Osmanlı idaresi zaman zaman bu vergi oranını düşürmekteydi. Böyle bir döneme rast geldiği için tüccar bu şekilde bir açıklama yapmaktadır.

⁹² G.ŞS, nr.113/45, 20 Cemaziyelevvel 1083 (13 Eylül 1672).

⁹³ G.ŞS, nr.171/69, 10 Cemaziyelevvel 1109 (24 Kasım 1697).

500 kuruş değerindeki basma kitabı⁹⁴ satması için Corci veled-i Paskal'ı kendine vekil tayin etmişti⁹⁵.

Ölen Dubrovnikli tüccarların muhalefatı Dubrovniklilere verilen ahidname şartlarına uygun olarak *vasi* seçtiği kişilerce teslim alınır ve Dubrovnik'e gönderilirdi⁹⁶. Veni veled-i Pavli adlı Dubrovnikli ölmeden önce muhalefatını teslim alması ve Dubrovnik'e göndermesi için Nikola veled-i Petro'yu kendine vasi tayin etmiştir. Dubrovnik papazları olan Anton veled-i İlya ve Lovra veled-i Frenciya bu duruma şahitlik etmişlerdi⁹⁷.

Dubrovniklilerin ticari girişimlerinde dikkat çekici bir diğer durum ise Osmanlı piyasalarındaki borçlanma şartlarına sağladıkları uyum ve borçlanma hukukunun değişik veçhelerini kullanmaları ile ilgilidir. Borçlanma farklı türlerde gerçekleşmekteydi. Birincisi kredi şeklinde idi ve *kefalet* yanında *rehin* ve *geçici satış* sistemi işletilmekteydi. Mesela, Dubrovnikli tüccar Sava veled-i Velavsavid, Manol veled-i Yani adlı *nasranıye* 200 kuruş kredi vermişti. Annesi Mardoeye bint-i Koke oğluna kefil olmuştu. Galata'da Fenerlik adlı yerde 48 dönümlük bağını *bey'-i bi'l-vefâ* yöntemi ile bir yıllığına kefilliğinden dolayı Sava'ya bırakmıştı. Bir yıl sonra borç ödenmediği takdirde Sava bağı satacak ve borcun tekabülü olan parayı almış olacaktı⁹⁸.

Borçlanmada (kredilendirmede) kullanılan diğer usul belli bir vade üzerinden taksitlendirme şeklindeydi. Burada muhtemelen faiz işletilmekteydi. Buna göre borcu alan kişi anlaşılan *vade* dâhilinde ancak belirli aralıklarla borcunu ödemeyi kabul etmekteydi. Misal olarak Dubrovnikli tüccar ortaklar Franhoşko ve Matyo ile Selanik'teki diğer ortakları Mostin'in Selanik gümrük emini Hasan Ağa'ya tedarik ettikleri 4000 kuruşluk kredi işlemi gösterilebilir. Buna göre gümrük emini başlangıçta 1000 kuruşu credit zolota cinsinden olmak üzere 51 gün sonra Selanik'teki Mostin'e ödeyecekti. Kalan 3000 kuruş ise her 30 günde bir 500 kuruş olarak yani altı ay içerisinde yine Mostin'e teslim edilecekti⁹⁹.

Bir diğer borçlanma türü ise ticari alışveriş sonrasında meydana gelen borçlanmadan doğan usuldü. Buna göre mal tedarik eden Dubrovnikli tüccar kazancını peşinen değil daha ileriki bir tarihte almaktaydı. Ancak gerek piyasa şartlarının elverişsizliği gerekse Osmanlı vatandaşlarının Dubrovniklilerin

⁹⁴ "...nasara taifesine mahsus olan basma kitabdandır..."

⁹⁵ G.ŞS, nr.174/82, 25 Zilhicce 1110 (24 Haziran 1699).

⁹⁶ Benzer şekilde Firengistan'da ticaret yaparken ölen Müslüman tüccarların terekeleri Dubrovnik idaresi tarafından sayılır ve muhafaza edilirdi. Osmanlılar tarafından gönderilen bir görevli korunan bu eşyaları teslim alır ve yasal mirasçılara teslim edilirdi. Hoca Hüseyin adlı bir tüccarın ölümü üzerine emtiasının Dubrovnik knezlerince muhafaza edildiğini ve oraya gönderilen bir görevli tarafından teslim alınacağını anlatan, Zadar Arşivi'nde bulunan ve Osmanlıca yazılmış bir arşiv kaydı için bk. Carter, *age*, s. 364.

⁹⁷ G.ŞS, nr.11/59, 10 Rebiülevvel 993 (12 Mart 1585).

⁹⁸ G.ŞS, nr.176/49, 28 Cemaziyelahir 1111 (21 Aralık 1699).

⁹⁹ G.ŞS, nr.183/3, 6 Şevval 1112 (16 Mart 1701).

misafirliğinden istifade etmek isteme çabaları bazı sorunları beraberinde getirmekteydi. Mesela Velisar veled-i Yorgi adlı zımmî, Kiryako veled-i Yani adlı Dubrovnik tüccarından satın aldığı “*emtia-i mütenevvia*” bahası olan 643 kuruşu borçlandıysa da sonrasında ödemek istememiştir. Dubrovnikli dava açmış ve haklılığını ispatlamıştır. Zımmînin en kısa zamanda borcunu ödemesi hatırlatılmıştır¹⁰⁰. Benzer bir davada ise Fransızko veled-i Hristo adlı tüccar Ermeni Bogos veled-i Kasper adlı şahsa çuka ve *emtia-i mütenevvia* satmıştı. 972 kuruş alacağı bulunmaktaydı. Bogos’un ağabeyi Karabed kardeşine kefil olmuştu. Ancak geri ödeme olmadığı gibi miktar hususunda da bir tartışma yaşandı. Araya giren uzlaştırıcılar sayesinde 600 kuruş hesabı üzerinden yeni bir borç anlaşması imzalanmıştı. Karabed 500 kuruşu ödedi ve kalan 100 kuruşu ise kendisinin borçlusu olan bir diğer Ermeni Bedros’tan alması için “*bavale-i müşfide*” yaptırmıştı. Dubrovnikli tüccar yeni borç ödeme şeklini kabul ve 972 kuruşun 372 kuruşundan vazgeçtiğini beyan etmişti¹⁰¹.

Dubrovnikliler ve Yahudiler

Dubrovnik tüccarlarının İstanbul’daki faaliyetlerinde Yahudilere ayrı bir sayfa açmak gerekir. Zira tüccarların Osmanlı toplumu içerisinde münasebette olduğu gruplara bakıldığında Yahudiler dikkat çekmektedir.

Dubrovnik’in Yahudilerle olan ilişkisi İspanya’dan sürülen Sefarad Yahudilerinden bir kısmının şehirlerine yerleşmesi ile başlar. Ancak bu temasın başlangıçta olumlu seyrettiğini söylemek mümkün değildir. Yahudi aleyhtarlığı diğer Avrupa devletlerinde olduğu gibi Dubrovnik’te de mevcuttu ve onların şehirden kovulmaları ile sonuçlandı. Ancak 1530’lardan sonra Dubrovnik idaresi şehirde Yahudi yerleşimine izin verdi. Bu durum biraz da Yahudilerin Osmanlı ile ticarî bağlantılarından ve siyasi etkilerinden kaynaklanmaktaydı¹⁰².

Galata’daki Dubrovnik taifesinin Osmanlı Yahudileri ile çeşitli ticari bağlar kurdukları görülmektedir. Dubrovnik yönetiminin başlangıçta Yahudilere karşı uyguladığı olumsuz siyasetin aksine Dubrovnik tüccarlarının Yahudilerle olan münasebetlerinde bir uyumun varlığı göze çarpmaktadır. Yahudilerin Galata’da çoğu kez Avrupalılarla Osmanlı vatandaşları arasında bir arabulucu olarak hareket ettikleri bilinmektedir. Dubrovnikliler de bu vaziyeti iyi kullanıp, Yahudilerle alışverişte buldukları gibi ticarî girişimlerinde onların bilgi ve becerilerinden istifade ettiler.

Galata mahkeme defterleri bu bağı ispatlayan kayıtlar ihtiva etmektedir. Mesela, Dubrovnikli tüccar olan Bernardo veled-i Corci, Aragon cemaatinden Musa veled-i Mihayil adlı Yahudi ile aralarında ticaretle ilgili her türlü anlaşmayı ibra ettiğini ve aralarında herhangi bir anlaşmazlığın olmadığını beyan etmişti¹⁰³. Bir

¹⁰⁰ G.ŞS, nr.176/179, 8 Ramazan 1111 (21 Aralık 1699).

¹⁰¹ G.ŞS, nr.186/27, Safer 1112 (Temmuz-Ağustos 1700).

¹⁰² Vesna Miović, “Jewish Life in Sixteenth-Century Dubrovnik”, *Hispania Judaica*, 8, 2011, s. 113 vd.

¹⁰³ G.ŞS, nr.190/765, 27 Muharrem 1012 (7 Temmuz 1603).

başka kayıta ise doğrudan bir ticari anlaşmanın yapıldığı görülmektedir. Buna göre Agostin veled-i Eşiri adlı Dubrovnikli tüccar Yehuda adlı Yahudi'ye 1500 adet gön satışı gerçekleştirmişti¹⁰⁴.

Osmanlı Yahudileri'nin Dubrovnikliler ile yalnızca ticaret anlaşmaları yapmadıkları, onların temsilcisi olarak hareket ettikleri de görülmektedir. Yukarıda açıklandığı üzere Sicilya Yahudi cemaatinden olan Benyamin veled-i Erham, Dubrovnikli tüccar Petro veled-i Yet'in vekilliğini yapmıştı. Buradaki vekilliği ticari temsilcilik olarak kabul etmek gerekir¹⁰⁵. Yahudilerin Dubrovnik diplomatik görevlerinin temsilciliğini yaptıkları da görülmektedir. Nitekim, Yahudi Avram veled-i Musa, Luka adlı baş tercümanın vekili olarak çeşitli işlerine bakmaktaydı¹⁰⁶.

Dubrovnikli Esirler

İstanbul'daki Dubrovnik topluluğuna dahil edilmesi gerekenlerden bir diğer grup Dubrovnikli esirlerdi. Bunlar bir şekilde İstanbul'a gelmekte ve belki de yıllar süren esaret hayatı başlamaktaydı. Osmanlı yönetiminin ahidnamelerde Dubrovniklilerin esir edilmelerini önleyici maddeler koydurtması bazılarının esir edilmesinin önüne geçememekteydi¹⁰⁷. Mesela, Vasiçe adlı Dubrovnikli Kaptan-ı derya Sinan Paşa yanında esirdi¹⁰⁸. Tıpkı *dıyar-ı harbide* bulunan Müslüman esirlerin kurtarılmasında olduğu gibi Vasiçe de 100.000 akçe fidye ödeyerek hürriyetine kavuştu. Kendisine hür olduğuna dair bir *itakname* verildi¹⁰⁹.

Sonuç

Bir şehir devleti olarak Dubrovnik'in Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkileri çok yönlü olarak gelişti. İkili münasebetlerin siyasî, diplomatik ve ticarî boyutları bulunmaktaydı. Osmanlıların Avrupa'daki penceresi konumundaki bu küçük devletin ticaret ve diplomasi ehli Balkanlar başta olmak üzere imparatorluğun belirli yerlerinde hem koloniler kurmuş hem de temsil etmişti.

İstanbul bu açılardan bakıldığı zaman Dubrovnik idaresi için ehemmiyet arzietmekteydi. Bir haraçgüzar devlet olarak daimi temsilcisi olmasa da yılın belirli zamanlarında İstanbul'da bulunan elçileri vasıtasıyla devletlerarası münasebetlerde belirleyici olan bilgi akışını sağladılar. Uluslararası ilişkilerde erken modern dönemlerin en önemli aktörleri olan tercümanlara ayrı bir parentez açılmalıdır. İyi bir eğitim alarak yetiştirilen tercümanlar hem İstanbul'da staj yaptılar hem de birer

¹⁰⁴ G.ŞS, nr.190/146, Evasıt-ı Zilhicce 1048 (14-23 Nisan1639).

¹⁰⁵ G.ŞS, nr.68/35, 4 Şaban 1054 (6 Ekim 1644).

¹⁰⁶ G.ŞS, nr.165/55, 5 Zilkade 1100 (21 Ağustos 1689).

¹⁰⁷ Dubrovnik'e verilen ahidnamelerde onların esir edilemeyeceği maddesi yer almaktaydı (Bostan, *agm*, s.87).

¹⁰⁸ Cigalazade Sinan Paşa'nın ölümünden sonra yapılan sayımda 600 tane esiri olduğu tespit edildi. Bu hususta bk. Mahmut H. Şakiroğlu, "Cigalazâde Sinan Paşa", *DİA*, 7, İstanbul 1993, s. 526.

¹⁰⁹ G.ŞS, nr.29/73, 1013-1015 (1604-1607).

diplomatik görevli olarak Osmanlı-Dubrovnik münasebetlerinin taraflarca anlaşılabilir hale gelmesini sağladılar.

Diğer Avrupalıların da tercih ettiği Galata'da ikamet eden Dubrovnik tüccarları ise statüleri gereği rahatlıkla ticaret yaptı. İstanbul'un dev ticarî oluşumu onlar için hem hammadde temininde hem de emtialarını satmada kuşkusuz gerekli fırsatları sundu.

Sonuç olarak, XIX. yüzyıl başlarına kadar Osmanlılara bağlı kalan bu devletin temsilcileri İstanbul'da bir topluluk meydana getirdi ve etkileri sanıldığından daha fazla oldu. Diplomaside ikili oynamalarına rağmen çıkardıkları iş Osmanlılar açısından yabana atılacak cinsten değildi. Zımmî, efrenc ya da müste'men olarak vasıflandırılan Dubrovnik temsilcileri enformasyon, casusluk, diploması ve ticaret yollarından her birini ustalıkla kullandı. Böylece dünya başkentinde kendilerine verilen şansı iyi değerlendirerek kıymet gördü.

Kaynaklar

Galata Şer'iyye Sicilleri (G.Ş.S), nr.1-191.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, İstanbul 2000.

Bacqué-Grammond, Jean-Louis, "Dôbra Venedik, <La Bonne-Venise>. La République de Dubrovnik Vue Par Deux Auteurs Ottomans: Pîrî Re'is et Evliya Çelebi", *Perspectives on Ottoman Studies Papers from the 18th Symposium of the International Committee of Pre-Ottoman and Ottoman Studies (CIEPO)*, Berlin 2010, s. 883-887.

Birnbaum, M.D. "Renaissance Contacts between Dubrovnik (Ragusa) and the Kingdom of Hungary", *Hungarian Studies Review*, XIII/1, 1986, s. 35-44.

Bobić, Mirjana Polić (ed), *Tajna diplomacija u Dubrovniku XVI. stoljeću/Secret Diplomacy in the 16th Century Dubrovnik*, Zagreb 2011.

Bojović, Boško I., *Raguse (Dubrovnik) et L'empire Ottoman (1430-1520)*, Paris 1998.

Bostan, İdris, "Ahidnamelere ve Uygulamalara Göre Osmanlı-Dubrovnik Ticarî Münasebetleri (XV.-XVI. Yüzyıllar)", *Prof. Dr. Mübahat Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 2006, s. 79-87.

Braudel, Fernand, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, II, İstanbul 1990.

Ćosić, Stjepan, "Dubrovnik Under French Rule (1810-1814)", *Dubrovnik Annals*, 3, 2000, s. 103-142.

Čučić, Vesna, *The Republic of Dubrovnik: Final Crisis*, Chicago 2014.

Carter, Francis W., *Dubrovnik (Ragusa) A Classic City-state*, London-Newyork 1972.

Emecen, Feridun M. - Bostan, İdris, "Dubrovnik Arşivi'ndeki Osmanlı Belgeleri ile İlgili Rapor", *Belleten*, LXII/235, Ankara 2002, s. 917-921.

Zarinebaf, Fariba, "On the Edge of Empires: Dubrovnik and Anavarin between Istanbul and Venice", *Living in the Ecumenical Community: Essays in Honour of Suraiya Faruqi* (ed. Vera Costantini-Markus Koller), Leiden 2008, s. 423-436.

- Gürkan, Emrah Safa, *Espionage in the 16th Century Mediterranean: Secret Diplomacy, Mediterranean Go-Betweens and the Ottoman Habsburg Rivalry*, Georgetown Üniversitesi Doktora Tezi, Washington 2012.
- İnalçık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-1600*, I, İstanbul 2000.
- İnalçık, Halil, "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlar*, İstanbul 1993, s. 1-34.
- Köker, Özgecan, *XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti-Dubrovnik İlişkileri ve Hicri 1037-1056/1627-1646 Tarihli Abkâm Defteri Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2011.
- Köse, Metin Ziya, *Doğu Akdeniz'de Casuslar ve Tacirler Osmanlı Devleti ve Dubrovnik İlişkileri*, İstanbul 2009.
- Kumrular, Özlem, "Kurtlar Sofrasında Bir Cambaz: Şehir-Devlet Ragusa", *Türk Tarihinde Balkanlar*, (ed. Zeynep İskefiyeli-M. Bilal Çelik-Serkan Yazıcı), Sakarya 2013, s. 461-474.
- _____, "The Creation of the Turkish Image in the 16th-Century Mediterranean: Selfreflection Versus Antipropaganda", *Tajna diplomacija u Dubrovniku XVI. stoljeću / Secret Diplomacy in the 16th Century Dubrovnik*, (ed. Mirjana Polić Bobić vd.), Zagreb 2011, s. 129-142.
- Kunčević, Lovro, "Janus-faced Sovereignty: The International Status of the Ragusan Republic in the Early Modern Period", *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Century* (ed. Gábor Kármán and Lovro Kunčević), Leiden Boston 2013, s. 91-122.
- _____, "The Rhetoric of the Frontier of Christendom in the Diplomacy of Renaissance Ragusa (Dubrovnik)", *Dubrovnik Annals*, 17, 2013, s. 37-68.
- _____, *The Myth of Ragusa: Discourses on Civic Identity in an Adriatic City-State (1350-1600)*, Central European University Doktora Tezi, 2012.
- Miović, Vesna, "History of the Ottoman Documents in the State Archives of Dubrovnik (Ragusa)", *Perspectives on Ottoman Studies Papers from the 18th Symposium of the International Committee of Pre-Ottoman and Ottoman Studies (CIEPO)*, Berlin 2010, s. 857-863.
- _____, "Diplomatic Relations between Ottoman Empire and the Republic of Dubrovnik", *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Century* (ed. Gábor Kármán and Lovro Kunčević), Leiden Boston 2013, s. 187-208.
- _____, "Dragomans of the Dubrovnik Republic: Their Training And Career", *Dubrovnik Annals*, 5, 2001, s. 81-94.
- _____, "Jewish Life in Sixteenth-Century Dubrovnik", *Hispania Judaica*, 8, 2011, s. 111-124.
- Osmanlı Belgelerinde Hırvatistan*, Ankara 2010.
- Simončić, Katarina Nina, "Clothing in Dubrovnik in the 16th Century-A Reflection of a Multicultural Center", *3rd Global Conference: Fashion-Exploring Critical Issues*, 2011, s. 1-8.
- Şakiroğlu, Mahmut H., "Cigalazâde Sinan Paşa", *DİA*, 7, İstanbul 1993, s. 525-526.
- Turan, Şerafettin, "Dubrovnik", *DİA*, 9, İstanbul 1994, s. 542-544.
- Zlatar, Zdenko, *Dubrovnik's Merchants and Capital in the Ottoman Empire*, İstanbul 2011.

- _____, “The Patriciate and its Investment in Dubrovnik’s Trade in the Ottoman Empire Correlated with its Political Role as the Ruling Class (1520-1620)”, *IXth Congress of Economic and Social History of Turkey*, Ankara 2005, s. 189-211.
- _____, “Dubrovnik and the Ottoman Balkans (1430-1808)”, *Türk Tarihinde Balkanlar* (ed.Zeynep İskefiyeli-M. Bilal Çelik-Serkan Yazıcı), Sakarya 2013, s. 475-512.